

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

נח

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ה

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאה

שישים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

מאתיים וחמשים שנה להסתלקות הילולא של הבעש"ט ז"ע

לזכות

החייל ב"צבאות השם" דניא-ל שניאור זלמן שיחי

ליום הולדתו השני ביום כ"ח אלול,

ה"י תהא שנת עשירות

ולזכות אחותו

החיילת ב"צבאות השם" נועה תחי

*

נדפס ע"י הוריהם

הרה"ת ר' נתנא-ל אליהו וזוגתו מרת שרה רבקה שיחי

אבוקסיס

IN HONOR OF

Chaya Mushka Wiener שתיח'

On the occasion of her 7th birthday,

Simchat Torah - 23 Tishrei, 5771

AND IN HONOR OF HER BROTHERS AND SISTERS שיחי

DEDICATED BY THEIR PARENTS

Mr. & Mrs. Yitzchok and Miriam Wiener שיחי

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל

הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

שעד עתה לא הקפידו על זה (לפי שדרים בין הגוים⁸), כולל גם הזהירות בנוגע להזמן דקידוש לבנה – שמצינו בזה חילוקי מנהגים: אחר ג' ימים למולד¹⁰, אחר ז' ימים למולד¹¹, ובמוצאי שבת¹², „אם ליל מוצאי שבת הוא קודם י' בחודש . . . אבל אם הוא אח"כ אין ממתניין עד מוצאי שבת, שמא יהיו ב' לילות או ג' או ד' עננים ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן¹³“, ובפרט במדינות שרגיל יותר שהשמים מכוסים בעננים, ובפרט בימות החורף¹⁴ – ונהרא נהרא ופשטי¹⁵, ובכל מקום ומקום לפי ענינו (ובמקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה-הוראה שעל אתר).

ועוד ועיקר – קידוש לבנה מתוך כוונה מיוחדת למהר ולזרז ולפעול תיכף ומיד ביאת דוד מלכא משיחא, ע"י ההוספה בדרישה ובקשה על הגאולה, כסיום וחותם קידוש לבנה: „ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם אמן“.

(משיחות ש"פ נח, ד' מרחשון תשנ"ב)

שהדבר גורם לכך שלאחר ההפסקה יהיה צורך להוסיף את המלים "יוולד נח שלשה בנים" המופיעות כאן בפעם השניה⁷,

מביא לכן רש"י פירוש נוסף⁸, שגם מעשים טובים, אשר⁹ נוצרים ו"נולדים" על ידי האדם¹⁰, נקראים "תולדות", ואדרבה: אלה הם עיקר ה"תולדות" של צדיקים. ולכן, לא זו בלבד שהתורה אומרת שתולדות נח הם המעשים הטובים, אלא היא מקדימה את המלים "נח איש צדיק" לפני "יוולד נח שלשה בנים", כדי להבהיר שעיקר "תולדות נח" הוא – "נח איש צדיק"¹¹.

אך גם פירוש זה איננו "חלק", כי המשמעות הפשוטה של "תולדות" היא ילדים¹². לפיכך זקוק רש"י גם לפירוש הראשון, שמשמעות המלה "תולדות" היא גם כפשוטה.

וכיון שבפירוש "הואיל והזכירו..." הקושי הוא רק בהמשך הפסוקים, ואילו בפירוש "למדך..." משמעות המלה "תולדות" אינה כל כך ברורה – לכן מקדים רש"י את הפירוש "הואיל והזכירו..." כי זהו הפירוש העיקרי.

ב. "זכר צדיק לברכה" – אינו מיושם בעקביות

לאחר כל האמור לעיל יש להבין:

(א) הקושי שהוזכר לעיל – מהו הקשר בין "תולדות נח" לבין "נח איש צדיק" – קשור, לכאורה, רק למלים "תולדות נח איש צדיק", ולא למלה "אלה" – מדוע, אפוא, מצטט רש"י מן

⁷ ד"אלה תולדות נח" – שם חם ויפת, ואח"כ לשבחו. וכמו בפ' וירא (יח, י"ח), שבתחלה כתיב "אשר אני עושה" – סיום הענין ד"המכסה אני מאברהם" – ורק לאחר ז' (ובפסוק שלאחריו) מברכו "ואברהם היו יחד יגו"ם".

⁸ אף שמצינו עדי"ו בעוד מקומות (ראה רש"י וראו 1, כס"ל ועוד).

⁹ במשכיל לדוד כאן, שמה שהזקק רש"י לפי שני הוא, משום "דהכא לא נכתב שום ברכה אלא שבח ואין זה ענין לזכר צדיק לברכה". אבל ראה לקמן סעיף ט' וי', שפירוש הפשוט של הכתוב זכר צדיק לברכה הוא – שצריך לשבחו.

¹⁰ ראה גם גו"א כאן: שהמעשים הם פרי שמוליד האדם. ולהעיר ממרז"ל (סוטה מו, סע"א): מאי פירות... מצות.

¹¹ משא"כ מאורעות – ראה לעיל הערה 3.

¹² ראה גם ראי"ם, גו"א וש"ח כאן.

¹³ וגם: דלפירוש זה "הוול"ל אלה תולדות נח מעשיו צדקתו ותומתו וכיוצא" (משכיל לדוד כאן).

¹⁴ אף דפירוש "זכר צדיק לברכה" בפ' וירא שם, הוא ברכה כפשוטה ולא שבח (ראה לקמן סעיף ט' וי') – אין סברא לחלק בענין הסמיכות ד"זכר צדיק" לברכתו – בין ברכה לשבח.

א. "אלה תולדות נח..."

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המלים "אלה תולדות נח איש צדיק", ומפרש: "הואיל והזכירו סיפר בשבחו, שנאמר¹ זכר צדיק לברכה. דבר אחר, ללמדך שעיקר תולדותיהם² של צדיקים מעשים טובים".

הקושי בפסוק זה, אשר רש"י צריך לפרשו, מובן בפשטות, ורש"י אף אינו צריך לציין קושי זה, ויכול להתחיל מיד בפירושו: משמעות המלה "תולדות" בדרך הפשט בכל מקום היא: ילדים (צאצאים), ולא מאורעות³. ולכן אין מובן: כיצד מהוות המלים "נח איש צדיק" המשך ל"אלה תולדות נח"?

לפיכך אומר רש"י, שההמשך של "אלה תולדות נח" הוא אכן בפסוק הבא – "יוולד נח שלשה בנים...", אלא שביניהם מופיעות המלים "נח איש צדיק" כמאמר מוסגר, כי כאשר מזכירים צדיק יש לשבחו.

ברם, כיון שאין מתקבל כל כך⁴ על הדעת שהתורה תפסיק⁵ באמצע ענין, ובמיוחד בתחילתו, על ידי מאמר מוסגר⁶, ובמיוחד,

(1) משלי יו"ד, ז.
(2) עדי"ו הוא גם בב"ד כאן (פ"ל, ו): "מה הן פירותיו של צדיק מצות ומע"ט".

אלא שרש"י מוסיף: (א) "שעיקר תולדותיהם כו" – והוכחתו ע"ז היא ממה שהכתוב מקדים "נח איש צדיק" ל"יוולד נח שלשה בנים" (כדלקמן בפנים). (ב) "ללמדך כו", שכונת הכתוב הוא ללמדנו "שעיקר תולדותיהם כו" – והוכחתו על זה היא (זה ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים מע"ט" הוא רק ביאר ע"ז שהכתוב יכול לכלול "נח איש צדיק" ב"תולדות נח", אבל): באם אין כוונת הכתוב ללמדנו זאת ועוד צדיקים – ה' רק מספר שנה ה' איש צדיק, ולמה נאמר "אלה תולדות נח"? ומה מוכח שהכתוב בא "ללמדך כו".

כן חשבו רש"י "מצות", כ: (א) (ע"ד הפשט) אין זה מה מעלת צדיק דוקא (ובלבד שלא יהי' רשע). (ב) נח ה' בעל מעש"ט (ראה פרש"י לעיל ה, טו) – וא"כ מנ"ל דגם מצות (שנחויב) ומהו הוי (עיקר) תולדותיו?

(3) בראב"ע, רד"ק וחוקניו כאן, שפירוש "תולדות" כאן הוא "קורות". ובחוקניו כאן: "זכר פירוש" (ר"פ וישב) גבי אלה תולדות יעקב ויסף" (וכן תפס הרמב"ן בכונת רש"י שם). אבל מלשון רש"י שם "אלה של תולדות יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם", מוכח שגם שם מפרש "תולדות" כפשוטו, ופי' "אלה תולדות יעקב" הוא: אלה ישוביהם וגלגוליהם של תולדות יעקב. וראה בארוכה לקמן עמ' 113 ואילך.

(4) שלכן חוקק רש"י להביא רא"י – "שנאמר כו".

(5) ואף שמצינו בכ"מ כעין זה (ראה גם רש"י לעיל ג, א, שם, כ – אבל שם "ללמדך בא") – שאני בנוד"ה, שע"י שמפסיק ב"נח איש צדיק" אין לשון הכתוב מיושב כלל – כי לא כתב עדיין מואמה בנוגע ל"תולדות נח" שהתחיל בו.

(6) ואף שהכתוב צריך לשבחו, מ"מ הו"ל לסיים תחלה הענין

דורנו בחיים חיותו בעלמא דין, על אחת כמה וכמה לאחר שיעברו כמה עשירות שנים, יותר מארבעים שנה ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע".²

ועאכו"כ בשנה זו – ה'תשנ"ב – שהר"ת שלה (לאחרי ובהוספה לשנה שלפני, ה'תשנ"א, ה' תהא שנת נפלאות אראנו) „הי' תהא שנת נפלאות בה“, ו„נפלאות בכל“, „בכל מכל כל“³ (בגמטריא „קבי"י), שכולל כל הענינים כולם (נוסף לכך שהאות ב' היא אות השימוש לכל הענינים), ולכל לראש ובעיקר ה„נפלאות“ דהגאולה האמיתית והשלימה, „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“⁵. . הרי בודאי ובודאי שכבר כלו כל הקיצין, וכבר עשו תשובה, ועכשיו אין הדבר תלוי אלא במשיח צדקנו עצמו!

* * *

כשעושים חשבון-צדק בסיומו של השבוע הראשון לעבודה בעולם בשנת ה'תשנ"ב, „הי' תהא שנת נפלאות בה“, ובאים למסקנא שאין הדבר תלוי אלא במשיח צדקנו עצמו – צריך הדבר להתבטא בתוספת זהירות והידור בקידוש לבנה, „שהם עתידים להתחדש כמותה“, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא, „דוד מלך ישראל חי וקיים“.

ובפרטיות יותר:

לכל לראש – להזהר ולהשתדל יותר בקידוש לבנה, בכגדים חשובים ונאים, ברחוב וברוב עם הדרת מלך*, גם באותם מקומות

- (2) תבוא כט, ג.
- (3) ראה ב"ב טו, סע"ב ואילך.
- (4) ראה חידושי ח"ס שם.
- (5) מיכה ז, טו.
- (6) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).
- (7) ר"ה כה, א.
- (8) פרטי הדינים דקידוש לבנה – ראה בטושו"ע או"ח סתכ"ו, ובנ"כ שם.

הפסוק גם את המלה „אלה“¹³?
(ב) לפי הכלל „זכר צדיק לברכה“ היתה התורה צריכה לומר את שבחו של נח כבר בפרשה הקודמת¹⁴, כאשר נזכר שמו בראשונה¹⁵ – מדוע מופיעות המלים „נח איש צדיק“ רק בפרשת נח¹⁶?

כן אפשר לשאול לפי כלל זה לגבי צדיקים אחרים ששמותיהם מוזכרים בפרשה הקודמת: מדוע אין התורה מספרת בשבחו של מתושלח כאשר שמו מוזכר בפרשת בראשית? והרי צדקתו כה גדולה, עד שמפני כבודו עיכב הקדוש-ברוך הוא את פורענות המבול למשך שבעה ימים¹⁷!
וכן אפשר לשאול גם לגבי חנוך, באותה פרשה: מדוע אין התורה משבחת אותו – „ויתהלך חנוך את האלקים“¹⁸ – מיד כאשר מוזכר שמו לראשונה.

כיצד ייתכן, אפוא, להסביר, שב"נח איש צדיק" הכוונה היא לספר בשבחו מפני הכלל „זכר צדיק לברכה“, כאשר אותו כלל אינו מיושם

(13) ואף שתיבת „אלה“ אינה ענין בפ"ע ונמשכת ל"תולדות נח" – בכ"ז, באם אין תיבה זו שייכת לפירושו, לא הי' מעתיקה. וכמו שמצינו (יתירה מזו), שמעתיק (לקמן ז, ב) תיבת „הטוהרה“ ולא תיבת „הבהמה“ שלפנ"ז – אף שתיבת „הטוהרה“ היא התואר דתיבת „הבהמה“.

(14) בנוגע לקשיית מפרשי רש"י מה שכמה פעמים נזכר בכתוב אברהם יצחק ויעקב, ואינו מספר בשבחים – יש לתרץ בפשטות, שאדרבה: לא רק שהכתוב מזכיר את שבחם, כ"א גם מספר באריכות מפ' לך ועד סוף פ' ויחי. ואינו מוכרח להזכיר שבחם מיד בפעם הראשונה שמזכירם, כי הזכרת שמם בפעם הראשונה שמזכירם, כי הזכרת שמם בפעם הראשונה היא גם התחלת סיפור שבחם. משא"כ בנח, שכל (עיקר) שבחו הוא רק בהתיבות „נח איש צדיק“, הו"ל לספר שבחו מיד בפעם הראשונה כשמוזכרו – בתכיפות להזכרתו.

(15) ומ"ש „ויוולד בן – שממנו נבנה העולם“ (ה, כח ופירש"י שם), וכן „זה ינחמנו גו" (שם, כט)
– בפשטות אינו סיפור שבחו, כ"א סיפור וביאור הטעם ד"ויקרא את שמו נח" – וכמפורש „לאמר זה ינחמנו גו" (ואדרבה אם נאמר שהוא כן סיפור שבחו – למה משבחו הכתוב בפרשתנו עוה"פ, וכי ישבח אותו כל פעם שיוזכרו? ועד"ז במש"כ „זבח מצא חן“).

(16) ראה מה שתיירץ ע"ז בלבוש האורה כאן. אבל (א) מפשטות לשון רש"י מוכח, ש"הואיל והזכירו" קאי על „אלה תולדות נח“ שרש"י מעתיק תיבות אלו בהתחלת פירושו. (ב) לפי תירוצו, צ"ל (כמו שכתב הוא עצמו) ש"תולדות" כאן פל' טיבות – לא כ"תולדות" בכ"מ (ראה לעיל הערה 3).

(17) רש"י פרשתנו ז, ד.
(18) בראשית ה, כב, שם, כד.

(* כי מה שקיים ציווי ה' בנוגע לעשיית התיבה וכו' – הרי ה' זה (כסיום הציווי) בכדי „ובאת אל התיבה גו" להצלב מהמבול. ועוד, שזוהי „מצוה“ ולא (לפינו משורת הדין) – „מעשים טובים“ (ראה לעיל הערה 2 בטופח).

לגבי צדיקים אחרים, ואף לגבי נח עצמו כשהוא מוזכר פעמים רבות לפני כן?

ג. „ויוולד נח“ – אין מוזכרים מעשיו הטובים

כן יש לשאול לגבי הפירוש השני „ללמדך שיעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים“: גם בפרשה הקודמת¹⁹ נאמר „ויוולד נח...“, וכן אצל צדיקים אחרים, ואם כך, מדוע אין הפסוק הקודם בא „ללמדך“, מדוע אין התורה מספרת שם על מעשיו הטובים, שהם עיקר תולדותיו?

אך אין זה קושי גדול. שהרי, אמנם „מעשים טובים“ נקראים „תולדות“, והם „עיקר תולדותיהם של צדיקים“, אך מובן בפשטות, שאין מתאים להתבטא לגביהם בביטוי „ויוולד“²⁰. ולכן, בפרשתנו, כאשר נאמר „אלה תולדות נח“, הכרחי לומר „נח איש צדיק“, כי ב"תולדות נח" נכללים מעשיו הטובים, והם עיקר תולדותיו – והתורה אינה יכולה להשמיט את העיקר ולהזכיר רק את התולדות המופיעים לאחר מכן.

לעומת זאת, בפרשה הקודמת נאמר „ויוולד נח“ (וכך גם לגבי צדיקים אחרים), ולא „תולדות נח“ – ולכן מתאים לומר שם „את שם את חם ואת יפת“, ולא את ה"מעשים טובים" שלו.

אך דבר זה עצמו טעון ביאור: כיון ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים" הם המעשים הטובים, כיצד ייתכן שבפרשה הקודמת נאמר רק „ויוולד נח את שם...“ ואין מוזכרים כלל התולדות העיקריים?

ד. „תולדות יצחק – יעקב ועשו“

לכאורה, ניתן היה לשאול על הפירוש השני של רש"י שאלה עצומה יותר: לגבי יצחק נאמר הביטוי „ואלה תולדות יצחק“²¹, ולמרות זאת מוזכרים שם רק „יעקב ועשו“²², ואין מוזכרים כלל מעשיו הטובים?

יותר מכך: מהניסוח „ואלה תולדות יצחק“, שרק אלה – יעקב ועשו – הם „תולדות יצחק“, יוצא, שלא זו בלבד שהתורה אינה מזכירה כאן את מעשיו הטובים, אלא היא שוללת את הכללתם

(19) ה, לב.

(20) וע"ד שלדעת הפשטנים ד"תולדות" פל' קורות ומאורעות (ראה לעיל הערה 3), אין לומר ע"ז „ויוולד“.

(21) ר"פ תולדות.

(22) פרש"י שם (וראה באריכה לקמן בשיחה א' לפ' תולדות).

הוספה

בשורת הגאולה

מד.

והדגשה יתירה בכהנ"ל – בנוגע לחשבון-צדק בשבת פרשת

נח בשנה זו:

ובהקדמה – שכיון שהעיד כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שכבר סיימו כל עניני העבודה, כולל גם צחצוח הכפתורים, ועומדים מוכנים („עמדו הכן כולכם“) לקבל פני משיח צדקנו, הרי, מסקנת החשבון-צדק (חשבון-צדק דייקא, חשבון אמיתי) שעושים בימינו אלו, היא, שתיכף ומיד ממש צריכה לבוא הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

ובפרטיות יותר:

גם כשידע איניש בנפשי מעמדו ומצבו שיש אצלו ענינים הצריכים תיקון, אין זה בסתירה ח"ו לעדותו של נשיא דורנו שכבר נשלמה העבודה ועומדים מוכנים לקבל פני משיח צדקנו, כי, העבודה דכללות בנ"י במשך כל הדורות שצריכה להיות בזמן הגלות כדי לבוא להשלימות דהגאולה (שתלוי, „במעשינו ועבודתנו (ד)כל זמן משך הגלות“ – נסתיימה ונשלמה, ואין ביאור והסבר כלל על עיכוב הגאולה, ולכן, גם אם חסר בעבודתו של הפרט במשך הזמן שמתעכבת הגאולה מאיזו סיבה שתהי, ה"ז ענין פרטי שבודאי צריך לתקנו ולהשלימו, אבל, אין זה גורע ח"ו בגמר ושלמות „מעשינו ועבודתנו“ דכלל ישראל שעומדים מוכנים להגאולה, וכיון שכן, גם התיקון והשלימות דהפרט היא בנקל יותר, ומתוך שמחה, בידעו שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה.

... ואם הדברים אמורים בזמנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא

(1 תניא רפליז.

במשמעות של "תולדות יצחק". וכיצד מתאימים דברים אלו לדברי רש"י כאן, שלפיהם מובן הדין, שהמעשים הטובים הם עיקר תולדותיהם של צדיקים?

ה. פסוקנו מלמד לגבי כל הצדיקים

אך לאמיתו של דבר אין בכך כל קושי:

אילו היתה התורה מזכירה את "נח איש צדיק" בין ה"תולדות" שלו, רק משום שכך היא המציאות, שמעשי הטובים הם עיקר תולדותיו ולא משום שהתורה רוצה ללמדנו זאת כאן, אז היה מקום לשאול: מדוע אין התורה מזכירה את המעשים הטובים גם ב"תולדות יצחק"?

אך כיון שפסוק זה בא, כדברי רש"י, "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" – זהו לימוד לגבי כל הצדיקים²³ – אין צורך לחזור על כך אצל כל צדיק בנפרד, כי בפסוקנו כאן כבר מדובר על כל הצדיקים.

אך זוהי תשובה לכך שב"תולדותיהם של צדיקים" שלאחר פסוקנו אין מוזכרים מעשיהם הטובים. אך מדוע אין התורה מזכירה זאת בפרשה הקודמת?

ו. בפרשת בראשית – "ספירת תולדות אדם"

כדי להבין את כל האמור לעיל, יש להקדים ולבאר את דברי רש"י על הפסוק "זה ספר תולדות אדם"²⁴, האומר: "זו היא ספירת תולדות אדם". כלומר, כל המסופר על כל האנשים המוזכרים בפרשה זו – "זה ספר" – על שת, אנוש וכו', וכן על נח ובניו – באים רק לצורך הספירה, הסיפור של תולדות אדם:

בפרשה הקודמת עוסקת התורה בעשרה הדורות שמאדם ועד נח לא כתכלית הסיפור כשלעצמם, אלא כתולדות, יוצאי חלציו של אדם הראשון. התורה רוצה לספר בפרשה זו אודות מאורעותיו של אדם הראשון – שרוב תולדותיו היו "רבה רעת האדם בארץ"²⁵, שהרע שבהם

(23) והחוכמה שכן הוא בכל הצדיקים – י"ל בפשטות, דאין סברא לחלק בזה בין נח ושאר צדיקים, ובפרט שהי' מוטני אמנה (רש"י לקמן ו, 1. וראה ג"כ לקמן בפרש"י דפסוק זה: ויש שדורשים אותו לגנאי). ולהעיר דגם לשון רש"י "ללמדך" (ראה לעיל הערה 2) משמע שזהו לימוד למקום אחר (ג"כ).

(24) בראשית ה, א.
(25) שם ו, ה.

נבע מהיותם יוצאי חלציו של אדם הראשון, אשר הביא את הרע למין האנושי על ידי חטא עץ הדעת, ואשר משום כך אמר הקדוש-ברוך-הוא²⁶ "אמחה את האדם...", ושעל חלק מ"תולדותיו" – על נח, אשר "מצא חן בעיני ה'",²⁷ ואף על ילדיו²⁸ המוזכרים שם – לא חלה גזירה זו. וכיון שכל זה ארע מאוחר יותר, בדור המבול, מונה התורה בקצרה את כל עשרת הדורות שהיו עד אז. אך הכוונה איננה לספר עליהם עצמם, אלא "ספירת תולדות אדם"²⁹.

ולכן אין קושי³⁰ בכך שבפרשת בראשית אין התורה מספרת את שבחם של הצדיקים, ואינה מפרטת, לפי הפירוש השני, את מעשיהם הטובים – כי אין מדובר שם עליהם עצמם, אלא הם מוזכרים רק בהיותם "תולדות אדם".

ז. עדיין יש קושי בפירושי רש"י

אך תירוק זה עדיין אינו לגמרי "חלק". כי גם ב"עשרה דורות שמאדם עד נח" – למרות שהם נמנים, לכאורה, רק לצורך סיפור דור המבול, כדלעיל – אנו רואים, שלגבי חנוך נאמר גם "ויהלך חנוך את האלקים"¹⁸, ולא רק "ויהי חנוך... ויולד...". וכך גם לגבי נח נאמר "זה ינחמנו..."³¹. וכיון שגם בפרשת בראשית מוזכרים פרטים מסויימים, מדוע אין מוזכר כבר שם ה"שבח" שלהם ו"עיקר תולדות" שלהם?

וכיון שבשני הפירושים של רש"י קיימים שני

(26) שם ו, 1.

(27) שם ו, ה.

(28) אבל מה שהיו פחותים מבני מאה (ראה רש"י לעיל ה, לב), לא הי' מצילים – שהרי פשוט שבדור המבול היו הרבה אנשים שלא הגיעו למאה שנה, ובכ"ז נמחו. ונוסף על זה: זה גופא מה שנה הוליד לת"ק שנה "כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין", הוא לפי ש"נח מצא חן בעיני ה'", שלכן כבש את מעיינו עד ת"ק שנה (פרש"י שם).

(29) ע"פ מ"ש בפנים, יזבן מה שהתחלת פ' נח הוא מהפסוק אלה תולדות נח – אף שלכאורה גם בפסוקים הקודמים מדובר כבר אודות נח ותולדותיו – כי המדובר בנוגע לנח בפסוקים הנ"ל, גם "ונח מצא חן בעיני ה'", הוא רק מה שנוגע לספר תולדות אדם. וראה לקמן הערה 57.

(30) ראה ע"ז לבוש האורה כאן (אלא שמפרש "תולדות" – סיבות, וכנ"ל הערה 16).

(31) ה, כט.

ואולי י"ל, שג"ז נוגע ל"ספירת תולדות אדם", כי מכיון שהסיבה לזה ש"היתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשורעים חטים" היא – "קללתו של אדם הראשון", לכן ב"ספירת תולדות אדם", מספר שבימי נח נחה. (ועפ"ז תומתק הדגשת רש"י שם "מקללתו של אדם הראשון" – דלכאורה, לנאי נפק"מ כאן).

יהודי צריך להשתדל לראות את הטוב ביהודי אחר ולדבר במעלותיו ובשבחו⁵⁹, כי בעצם הדיבור על כך הוא מביא לידי כך, שהטוב שבולט יבוא לידי גילוי, ועל ידי כך נגרמות תוצאות חיוביות בעבודתו של הזולת.

ובנוסף להשפעה החיובית בעבודה הרוחנית, הרי באותה עת מהווה השבח גם כלי לגרימת שפע טוב מלמעלה. כדבריו הידועים של אדמו"ר הזקן⁶⁰, שכאשר אב רואה שבניו הם "באהבה באחוה בשלום וברעות, איש את רצון רעהו ימלא וכל אחד דואג לטובת חברו כלטובת עצמו ומהם גם המניחים דאגת עצמם בשביל מילוי צרכי חבריהם – אז האב נתמלא עונג ונחת רוח מהנהגת בניו ומפליא לעשות לקיים משאלותיהם".

(משיחות ש"פ נח תשכ"ז)

בשבחו" – שלפ"ו ה' אפ"ל לכאורה, שזה ה' צ"ל כתוב בפ' בראשית, בפעם הראשונה שמזכירו – וע"ז בא הביאור, שגם לפירוש זה, מכיון שהסיפור בשבחו הוא בכדי לסייע אותו בעבודתו, לכן בא זה בפ' נח דוקא.

59) מובן שלא באופן עליו מדובר בשו"ע אדה"ז הא"ח סקנ"ו סי"ב, יג.
60) קובץ מכתבים לתהלים ע' 199 (אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ע' תיג). עיי"ש. וראה גם ספר השיחות תש"ד ע' 5 (מאדמו"ר מהר"ש).

וזהו ההבדל בין הסיפור על נח בפרשת בראשית לבין הסיפור עליו בפרשת נח: בפרשת בראשית מדובר על ענינים שהיו אצל נח באופן של מציאה – באתערותא דלעילא – "מוצא חן בעיני ה'"⁵⁷. ואילו בפרשת נח מדובר על "נח איש צדיק", על מעשיו הטובים ועל הדרגות שהשיג על ידי עבודתו⁵⁸.

לכן מופיע הסיפור בשבחו של נח רק בפרשת נח: התועלת של "סיפר בשבחו" היא (כאמור לעיל בסעיפים יא יב), כדי לסייע לאדם שאותו משבחים, בעבודתו, ועבודתו של נח מתחילה רק בפרשת נח, כדלעיל.

יג. השבח לזולת הוא כלי לשפע טוב

ההוראה הנלמדת מכך בעבודה הרוחנית היא:

57) ועפ"ז יומתק יותר מה ש"נח מצא חן בעיני ה'" הוא בהסיום דפ' בראשית – ראה לעיל הערה 29. וראה לקו"ש חט"ז ע' 83 ואילך.

58) לפי פירוש השני שברש"י, גם "נח איש צדיק" הוא סיפור עבודתו. ועפ"ז מובן בפשטות מה שלא נאמר לפנ"ו, כי בפ' בראשית מסופר ע"ד האתערותא דלעילא. וההידוש שבהשיחה הוא, שגם לפירוש הראשון ש"נח איש צדיק" אינו ענין עבודתו, ורק בא דרך אנב מהטעם ד'הואיל והזכירו סיפר

לזכות

כ"ק אֲדוֹנָנוּ מוֹרְנוּ וְרַבֵּינוּ מַלְךְ הַמְּשִׁיחַ

ויהי ר' שיעי קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אֲדוֹנָנוּ מוֹרְנוּ וְרַבֵּינוּ מַלְךְ הַמְּשִׁיחַ לְעוֹלָם וָעֶד

הסיבה לכך שרש"י שולל לחלוטין פירוש זה, עד שאינו מביאו אפילו כפירוש שלישי, נרמזת בצטטו לפני פירושו גם את המלה "אלה":

יש כלל בתורה, המובן גם בדרך הפשט³⁴, שבכל מקום שנאמר "אלה", ללא וא"ו החיבור, אין זה המשך לנאמר לפניו כן, אלא התחלת ענין חדש. וכיון שכאן נאמר "אלה תולדות נח", הכרחי לומר, שמתחיל כאן ענין חדש שאינו המשך לפסוק הקודם.

ולכן מוכרח רש"י לבאר ש"נח איש צדיק" אינו המשך של "ונח מצא חן בעיני ה'", אלא הוא מופיע מפני הענין של "זכר צדיק לברכה", או כדי "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים".

ט. בפשטות, יש לשבח צדיק בהזכרתו

בפירוש רש"י זה יש ענין נוסף, לגבי המשמעות של "זכר צדיק לברכה":

בהמשך, בפרשת וירא, על הפסוק "ואברהם היו יהיה"³⁵, אומר רש"י: "מדרש אגדה זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו ברכו". ולכאורה, מדוע מביא זאת שם רש"י בשם מדרש אגדה – בשונה מפסוקנו, שבו מסביר רש"י בדרך הפשט, שהמלים "נח איש צדיק" מופיעות משום "זכר צדיק לברכה"³⁶?

ההסבר לכך פשוט ביותר: לאחר "זכר צדיק לברכה" ממשך הפסוק! ואומר "ושם רשעים ירקבו". אין הכוונה לומר שאת הרשע הנזכר יש ח"ו לקלל³⁷, אלא ששם של הרשעים "ירקבו" ונשכח, כיון שאנשים אינם חפצים להזכירם³⁸.

34) ראה פרש"י ר"פ משפטים: כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים.

ואף שהתלמיד לא למד עדיין פרש"י דפ' משפטים – הרי החידוש שברש"י שם הוא ש"כ"מ שנאמר אלה פסל כו" היינו שהמנינים להלן אינן כמו המנין לפניו (וכמו בפ' משפטים שם, שבאם ה' נאמר אלה המשפטים בלא וא"ו – ה' פ' שאינם מסיני כמו הראשונים). אבל מה ש"אלה" (בלא וא"ו) הוא התחלת ענין חדש – פשוט הוא גם בלי פירוש רש"י. [ושאני "אלה" דלקמן יוד – כ, לא, לב (ועד"ו לעיל ב, ד – ראה רש"י שם) – שהוא טיוט (וסיכום הענין הנאמר "למעלה", לפניו].

35) וירא יח, יח.

36) ובפרט שבפרשתנו מפסיק ב"נח איש צדיק" בין "אלה תולדות נח" ל"זילוד נח גו" (משא"כ בפ' וירא שם). וראה לעיל הערה 5; 6.

37) ראה גם חדא"ג מהרש"א יומא לה, ב ד"ה מדאורייתא מנלן.

38) כדפרש"י במשלי שם.

ועפ"ז יובן גם דיוק לשון רש"י עה"פ (לך יג, יג) ואנשי

קשיים אלה – מדוע מוזכר ענין זה רק עתה, בפרשת נח, ולא לפני כן – צריך היה להביא, לכאורה, פירוש נוסף, שלישי, שאותו מביאים המפרשים, כדלהלן – ולפיו אין קיים כלל הקושי שלעיל,

לכן מצטט רש"י מן הפסוק בנוסף למלים "תולדות נח נח איש צדיק" גם את המלה "אלה", ובכך הוא מסביר מדוע אין להבין זאת כמפרשים האחרים, כפי שיוסבר להלן.

ח. "אלה" – ענין חדש

כבר הוסבר מספר פעמים, שכאשר רש"י אינו מסתפק בשני פירושים והוא מביא גם פירוש שלישי, אין זה, בדרך כלל, מפני קשיים שונים המתעוררים בכל אחד מהפירושים הראשונים. בנפרד – אלא מפני קושי מסוים, או אי"בהירות, שקיימים אצל שני הפירושים באופן שווה. כלומר, כאשר שני הפירושים אינם מתיישבים מסיבה זו, אז מביא רש"י פירוש שלישי, למרות היותו רחוק יותר מדרך הפשט, ומשום כך רש"י מביאו אחרון, לאחר שני הפירושים. כי דוקא בו אין קושי זה מתעורר.

ולגבי פסוקנו: יש המפרשים³² ש"נח איש צדיק" מהווה המשך לפסוק הקודם "ונח מצא חן בעיני ה'", ולא ל"אלה תולדות נח": שהסיבה ל"מצא חן..." היא משום "נח איש צדיק..."³³.

ולפי מפרשים אלו יש לומר, שבין "ונח מצא חן..." לבין "נח איש צדיק" נאמר "אלה תולדות נח", משום שהפסוק "ונח מצא חן בעיני ה'" אינו ענין בפני עצמו, אלא הוא המשך לנאמר לפניו כן: שלמרות שלגבי כל האנשים אמר הקב"ה "אמחה את האדם", הרי נח מצא חן בעיני ה', והוא הוציאו מגזירה זו. וכיון ש"ונח מצא חן בעיני ה'" קשור להצלתו מן המבול, לכן ממשיכה התורה ואומרת מיד "אלה תולדות נח", שנח כל כך מצא חן בעיני ה', עד אשר גם ילדיו נצלו²⁸. ולאחר שמסתיים בפסוק ענין מציאת החן, מוסבר הטעם ל"מצא חן..." – "כי נח איש צדיק".

אמנם, פירוש זה קשה הרבה יותר להבנה, כמובן, בפשטות הפסוק מאשר שני הפירושים שמביא רש"י, למרות זאת, כיון שבשני הפירושים של רש"י יש אותו קושי, כדלעיל בסעיף ז', יש מקום, לכאורה, להביא גם פירוש זה. ומדוע אין רש"י מביאו?

32) רמב"ן ס"פ בראשית.

33) בלבוש האורה כתב, ש"כה כונת רש"י בפירושו הראשון. אבל ראה הערה 16.

דכתיב⁴¹ וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, וכתיב³⁵ ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום".

ולכאורה, אין מובן: "זכר צדיק לברכה" הוא פסוק מפורש, ומיה כוונת רבינא בשאלתו "מנא הא מילתא דאמור רבנן...?"

במבט ראשון נראה, שבשאלתו "מנא הא מילתא..." התכוון רבינא מלכתחילה לשאול היכן נרמז כלל זה בתורה⁴², אך "הוא מרבנן" לא הבין את שאלתו וחשב שהוא שואל מהו המקור לכך בכלל, ולכן השיב "דהא כתיב...". לפיכך ביאר לו רבינא את שאלתו שוב – "מדאורייתא מנא לן".

אך אין להסביר כך, כי מניסוח השאלה "מנא הא מילתא דאמור רבנן..." מובנת כוונת רבינא⁴³, שהפסוק "זכר צדיק לברכה" אינו אומר כלל זה, כי משמעותו הפשוטה היא אחרת. ויש להבין: הרי זהו אותו ניסוח, ובודאי הכוונה היא לאותה משמעות ולאותו ענין?

כן אין מובן: מדוע צריכה הגמרא להביא הוכחה מן הפסוק "ואברהם היו יהיה..." שבפרשת וירא, כאשר יש לכך הוכחה מפסוק קודם – בתחילת פרשת נח⁴⁴?

אלא, לפי האמור לעיל מתורצות שתי שאלות אלו בפשטות: המשמעות הפשוטה של "זכר צדיק לברכה" במשלי היא, שצריך לשבח את הצדיק, כדלעיל. ושאלת רבינא – מהו המקור "דאמור רבנן" (שהרי מלשון חכמים משמעות המלה "ברכה" היא ברכה ממש) לכך שצריך לברך צדיק בהזכרתו? על כך השיב "הוא מרבנן" שיש לדרוש זאת מן הפסוק "זכר צדיק לברכה", כי בדרך כלל משמעות המלה "ברכה" היא ברכה ממש, ומובן שגם כאן היא יכולה להתפרש, לפחות בדרך הדרש, כברכה ממש.

על כך שאלו רבינא שאלה נוספת "מדאורייתא מנא לן" – היכן מוצאים מן התורה שיש לברך צדיק בהזכרתו? על כך באה התשובה "דכתיב וה' אמר .. ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום", שזהו המקור הראשון לכך, כי בפרשת נח אין מדובר

41 וירא יח, יז.
42 כי ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט, א – הובא בתוס' ישנים יומא שם ד"ה מדאורייתא מנא לן).
43 אין לומר בנד"ד ד"לא היו בקיאין בפסוקין" (ע"ד תוד"ה תרווייהו – ב"ב קיג, רע"א) כיון שמכיר לשון הכתוב. ועוד, לאורי שא"ל דהא כתיב כו' – מהו השאלה לאח"ז מנא"מ דאמור רבנן שם רשעים ירקב – שהוא סימונה הכתוב וזכר צדיק לברכה שא"ל.
44 ב"גיליון הש"ס" ליומא שם, מציין לרש"י בחומש ר"פ נח ואילי כוונתו היא להקשושא שבפנים.

על ברכה, אלא על שבח, כדלעיל בסעיף ט'⁴⁵.

יא. השבח מסייע לצדיק בעבודתו

מהענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

כדי להבין מהי אכן התועלת בכך שצריך לשבח צדיק, עד אשר, כדלעיל, הדבר פשוט יותר מהכלל שצריך לברכו, יש להקדים ולבאר את דברי הגמרא⁴⁶: "לשון תליתאי קטיל תליתאי", שלשון הרע אינה מוזיקה רק לאדם המדבר ולאדם השומע, אלא גם לאדם שעליו מדברים. כי האדם שעליו מדברים לשון הרע ינקום במדבר, וגואל הדם של המדבר ינקום בו⁴⁷.

והרי "לא יאונה לצדיק כל און", ורק "מרשעים יצה רשע" – כפי שמציין רש"י על הפסוק⁴⁸ "ואאלקים אינה לידו" – וכיון שחז"ל מתבטאים וקושרים זאת ל"לישנא תליתאי (לשון הרע) קטיל תליתאי", מובן שכל השלשה אשר נהרגים, "קטיל", קשורים לעבירה של לישנא תליתאי.

ולכאורה: המדבר והשומע השתתפו שניהם בעבירה, עבירה כה חמורה שעליה נאמר בגמרא שהיא זהה בחומרתה לעבודה זרה, לגילוי עריות ולשפיכות דמים ביחד⁴⁹ – ומובן, שהלשון הרעה מוזיקה להם. אך מהי אשמתו של האדם שעליו דברו – הוא הרי לא השתתף בעבירה, ומדוע עליו לסבול? ההסבר לכך הוא: הדיבור הוא הוצאת דבר מההעלם (מחשבה) לגילוי. ולכן, כאשר מדברים על השלילה שבזולת ועל ידי כך מביאים שלילה זו מהעלם לידי גילוי – עלול הדבר להזיקו⁵⁰. אילו לא היו מדברים על כך, היתה שלילה זו נשארת בהעלם ולא היתה מתגלה ומובעת בפועל.

45 וכו"ה גם בנוגע לשאלת הגמרא שם "מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב" – כי פירוש הפשוט במשלי שם הוא, שאין מזכירים אותם (כדפרש"י שם (הובא לעיל סעיף ט)). וע"ד שאמרו בגמרא שם לפניו "דלא מסקינן בשמייהו". וראה לעיל הערה 38.

46 ערכין טו, ב. רמב"ם הל' דיעות פ"ז ה"ג. ברש"י שם "זה לשון הרכיל כו". אבל ברמב"ם שם: לשון הרע. ועיין שו"ע אדה"ו תאו"ח סקנ"ו ס"ג.

47 הבעש"ט מפרש (הובא בהיום יום ע' קד): "דעם אוריסטרואסטנו דעם דערציילער און דעם צוהערער" (ואפשר שזהו ע"פ פירוש רבינו גרשום שם). ומש"כ בפנים הוא ע"פ הרמב"ם שם. וראה ג"כ ויק"ר ר"פ אמור (הובא בשו"ע אדה"ו שם).

48 משפטים כא, יג. והוא ממכות (ב, י). מכילתא שם.

49 ערכין שם. רמב"ם שם.

50 וע"ד אל יפתח אדם פיו לשטן (כתובות ה, ב ובחדא"ג ד"ה לעולם). וראה שו"ע אדה"ו הל' שמירת גוף כו' ס"ב. ולהעיר מהיום יום ע' ק.

אך הרי "מדה טובה מרובה ממדת פורעניות"⁵¹. ואם דיבור בגנותו של הזולת הוא בעל השפעה מוזיקה, הרי מכל שכן שכך, ואף יותר מכך, הוא במדה טובה. שכאשר מדברים בשבחו ובטובתו של הזולת, יש לכך בודאי השפעה חיובית על האדם שאותו משבחים, והוא זוכה על ידי כך לחיזוק ולסיוע בעבודתו – מביאים לידי גילוי ולביטוי בפועל את טובתו ומעלותיו.

הדברים אמורים אפילו לגבי שבח שאנשים משבחים. ועל-אחת-כמה-זוכמה לגבי שבחים של הקב"ה, ובמיוחד כאשר הם כתובים במפורש בתורה⁵².

וזהו הטעם לענין של "זכר צדיק לברכה", כי על ידי עצם השבח לצדיק, מסייעים לו בעבודתו⁵².

יב. עבודתו של נח מתחילה בפרשת נח

לפי זה יובן הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שהענין "הואיל והזכירו סיפר בשבחו" מופיע לראשונה בפרשת נח, למרות שהתורה מזכירה את נח כבר בפרשת בראשית:

בסוף פרשת בראשית נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'".

הענין של "חן" אינו קשור רק לאדם הנושא חן, כי"ופי" הקשור רק ל"תואר" ול"מראה"⁵³ של האדם ה"יפה", אלא גם (בעיקר?) לאדם שבעיניו הוא נושא חן, כנאמר "חן אשה על בעלה" – "אפילו היא מכווערת"⁵⁴.

ובמיוחד כאשר כאן נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'", שלמרות שהדבר תלוי בהנהגתו, אך בעיקר הוא לא הגיע מצד עבודתו, אלא בדרך של מציאה⁵⁵ ואתערותא דלעילא⁵⁶.

51 סוטה יא, א. ושי"ב רש"י יתרו כ, ו.

52 להעיר מויק"ד פל"ד, ח: שאלו ה' ראובן יודע שהקב"ה מכתבי עליו... ה' טועני ומולוכי אצל אביו.

52* וראה לקו"ש חכ"ז ע' 163 ואילך.

53 ראה פרש"י לויצא (כט, יז) ובשאר מפרשים שם.

54 סוטה מז, א. פרש"י שם.

55 אפילו כשמוצא חן בעיני הכל – אי"ו (רק) מצד תואר ומראה האדם. שלכן נשאה אסתר חן בעיני כל חז"ל (אסתר ב, טו) אף שירקרקת היתה – כי חוט של חסד (מלמעלה) משוך עלי' (מגילה יג, א). וראה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 102, ש"יפ"י בא מענינים הפנימיים, חן – ממקיפים.

55 להעיר מב"ד ספכ"ח (וראה גם סנה' קה, א): לא שה' כדאי אלא שמצא חן. וראה מ"כ שם שמקשר זה עם מרז"ל "חן אשה על בעלה כו".

56 ראה גם ד"ה ועתה אם נא תשי"ה ספ"א, שונח מצא חן והוא בדרך מלמעלה"ט.